
G E M M A R I G A U

**LA VARIACIÓ SINTÀCTICA:
UNIFORMITAT EN
LA DIVERSITAT***

I. LA VARIACIÓ DIALECTAL

Com és característic de les llengües vives, la llengua catalana ofereix variació dialectal. En alguns casos, aquesta variació –principalment si és de caràcter sintàctic– és considerada pels gramàtics o pels mateixos usuaris un vulgarisme, una desviació de la llengua culta o de la llengua estàndard. Altres vegades, en canvi, s'interpreta com un signe de riquesa expressiva. Es tracta, doncs, d'una qüestió que pot provocar la polèmica o que pot causar fortes vacil·lacions als parlants amb inquietuds gramaticals. Per tant, és convenient i saludable que reflexionem sobre el valor de la diversitat dialectal, per tal de conèixer-la bé i així poder-la valorar adequadament. Com més clars tinguem els termes i els límits de la variació més profund serà el coneixement i el domini de la nostra llengua i millor l'ús que en podrem fer.

Però no tots els lingüistes consideren beneficiosa la diversitat dialectal o la diversitat lingüística. N'hi ha que aspiren a veure reduït el nombre de les llengües humanes, com ara l'acadèmic de la RAE G. Salvador (1987), que confessa que quan es posa utòpic i somniador albira la possibilitat que la humanitat arribi a quedar-se només amb mitja dotzena de llengües, entre les quals, evidentment, es refia que hi haurà la seva.

(*) Agraïixo als col·legues, estudiants i familiars següents que m'hagin volgut servir d'informants aquests darrers anys: Josep Ballester, Patrice Blasi, Zulema Borràs, M. Carme Carbó, Climent Gil, Ignasi Mascaró, Jaume Mascaró, Joan Mascaró, Joan Anton Poley, Antoni M. Rigau i Rigau, Victòria Sala, Joan Solà, Jordi Suïls i Amadeu Viana. Aquest treball ha estat possible gràcies als ajuts de la Generalitat de Catalunya: CIRIT 1995 SGR00486, XT94-48 i de la DGES: PB96-1199-C04-02.

Nosaltres som del parer del lingüista K. Hale, que creu que la diversitat lingüística –i per tant també la dialectal– està directament relacionada amb la capacitat creativa dels humans. Ell la considera una conseqüència directa i necessària de la naturalesa del llenguatge humà. Vegeu-ho a (1).

(1) Linguistic diversity is necessary. First, it is necessary for us, as linguists and as people, for the very business of doing our professional work, which many of us would argue is impossible without it, as well as for the fulfillment of the greater purpose of providing, together with cultural diversity, the enabling condition for the maximal exercise of human intellectual capacities in the creation of the most precious products of the human labor. Second, linguistic diversity is necessary in the sense that it is inevitable, a natural consequence of the very nature of linguistic structure. (K. Hale 1995: 1).

Només a través de la comparació dels diversos sistemes gramaticals és possible descobrir quin és el grau de variació permès per la capacitat lingüística dels humans. Si la contrastació entre les llengües de les diverses famílies lingüístiques és necessària per a la caracterització de la facultat humana del llenguatge, no és pas menys enriquidora i convenient la comparació dialectal. L'estudi de la diversitat sintàctica que ofereixen els dialectes d'una llengua ens ha de permetre de comprendre millor les propietats de la llengua i els principis que determinen els límits de variació en l'estructuració de les seves frases. És en aquest sentit que se'ns fa necessari l'estudi de la variació: només podrem detectar allò que és invariant en la gramàtica si estudiem i delimitem el que hi ha de variable (vegeu Hale 1997: 72).

En aquest treball presentarem dues qüestions de sintaxi catalana que en alguns parlars ofereixen solucions oposades. L'una és una qüestió sintacticosemàntica, mentre que l'altra afecta la relació entre sintaxi i morfologia. Tot i això, es tracta de dues qüestions de 'concordança'. En el segon cas es tracta de concordança de trets morfològics, mentre que en el primer la concordança és entre els trets lèxics. Concretament, a l'apartat 2 comentarem breument el funcionament dels elements de polaritat en rossellonès i en valencià septentrional, mentre que a l'apartat 3 analitzarem la concordança en nombre en les frases amb el verb deòntic *caldre* en aquells dialectes on aquest verb és viu. A l'apartat 4 comentarem altres punts de sintaxi catalana que mostren variació, com ara la contrucció de les frases interrogatives i l'ús dels verbs auxiliars aspectuals. Finalment, presentem algunes reflexions sobre la necessitat i la urgència de formar un grup d'estudi de la variació sintàctica en català.

2. ELS ELEMENTS DE POLARITAT ALS PARLARS CATALANS

En català central, com en altres parlars, els elements quantificadors de la classe de *ningú, cap, res, gens, mai, etc.*, són interpretats sovint en sentit negatiu. Aquest sentit,

però, no prové només de les seves propietats semàntiques, sinó que depèn també de la presència en la frase d'un inductor negatiu. Aquest inductor pot ser *no*, *poca*, *pas*, segons els parlars, tal com es mostra a (2).

(1) Seguint Mascaró (1985: 77, n. 21) i Rossich (1996), optem per representar aquest element de negació per *poca* i no pas *poc* o *poc que*.

(2) No cal dir que la simple coaparició de l'inductor i l'element de polaritat no especificada no és suficient per legitimar el valor positiu o negatiu d'aquest darrer. Observem les construccions d'(i), agramaticals en gran part dels parlars catalans. Ni a (ia) –on *mai més* apareix a la principal i l'operador condicional a la subordinada–, ni a (ib) –on *mai més* apareix a la subordinada enunciativa d'una frase principal interrogativa–, ni a (ic) –on *mai més* és a la subordinada d'indicatiu mentre la negació apareix a la principal–, el quantificador no queda legitimat perquè no pot establir la relació adequada amb l'operador que li ha de servir d'inductor.

(i) a. *Si m'ho demanes, tornaré mai més

b. *¿T'ha promès en Pere que vindrà mai més?

c. *En Pere no sap que vindrà mai més

Sobre les condicions que regeixen la legitimació dels quantificadors de polaritat en les llengües romàniques, vegeu Zanuttini (1991). Vegeu també Solà (1973, cap. vii).

(3) La presència d'un quantificador de polaritat en posició preverbal possibilita en aquests parlars la legitimació d'un de postverbal en construccions amb negació no explícita: *ningú fa res*; *mai ve ningú*.

- (2) a. No ve mai
b. Poca ve mai'
c. Ve pa(s) mai

La construcció (2a) és la més general als parlars catalans, en canvi la de (2b) és pròpia principalment, però no pas exclusivament, dels parlars de la diòcesi de Girona. La de (2c), menys usual encara, és característica de les terres gironines més pròximes al Rosselló. A (2) l'element *mai* pren el valor negatiu de l'element inductor de polaritat negativa. N'és prova el fet que aquest mateix quantificador *mai* pot adquirir un valor positiu si estableix relació amb un element inductor de polaritat positiva, com ara l'operador condicional *si* a (3a) o l'operador interrogatiu a (3b), sovint només detectable per propietats suprasegmentals, és a dir, entonatives.²

- (3) a. Si mai vens a Banyoles, fes-m'ho saber
b. ¿(Que) t'ho ha dit mai, si pensava casar-s'hi?

En la majoria dels parlars, els quantificadors de polaritat poden adquirir en determinats contextos el valor negatiu sense que l'element inductor, la negació *no/no pas*, sigui visible en la frase. És el cas de les frases de (4), on l'element de polaritat apareix en posició preverbal, una posició prominent, jeràrquicament més alta que la que ocuparia la negació en una representació en forma de diagrama arbori.

- (4) a. Mai arribes puntual
b. Ningú ha fet la feina
c. Cap parent ho volia

En aquests contextos, podem postular que l'element inductor no és explícit sinó implícit, és a dir, un element sense contingut fonològic però amb el mateix contingut semàntic que *no*. Per tant, (4a) s'interpreta igual que *mai no arribes puntual* en el català central, en el nord-occidental, en el balear i en molts dels parlars valencians.³ Altres llengües romàniques com el castellà (*nadie lo sabía*) o l'italia (*nessuno è venuto*) permeten també un inductor implícit quan el quantificador de polaritat apareix en posició preverbal. En aquestes llengües, però, la presència de la negació en aquests contextos o bé resulta agramatical (*nadie no lo sabía*) o bé produeix l'efecte de doble negació (*?nessuno non è venuto* 'no hi ha ningú que no hagi vingut').

En la majoria dels parlars catalans, doncs, els quantificadors de polaritat han de 'concordar' amb un operador de polaritat amb el qual han de compartir el valor de polaritat negativa o positiva. Aquesta operació de concordança semàntica pot establir-se encara que els elements no apareguin en posició adjunta (*no vénen mai; no regalaré llibres a ningú*) i, en determinades circumstàncies, encara que l'operador de negació sigui el-líptic o sobreentès, com a (4) i en la resposta de (5).

- (5) a. ¿Qui ha vingut?
b. -Ningú

No obstant això, no tots els parlars presenten construccions com les de (4) o (5). En el parlar dels Ports, són necessàries dues condicions perquè l'element de polaritat pugui adquirir el valor negatiu: (a) l'inductor de negació *no* ha de ser explícit, i (b) l'inductor de negació ha de precedir el quantificador de polaritat. Vegeu-ho a (6) i a (7).

- (6) a. -¿On has estat?
b. -En no cap lloc
c. -¿Qui ha vingut?
d. -No ningú
e. -¿Quan vindran?
f. -No mai
g. -¿Què vols?
h. -No res

- (7) a. No ningú ho sabia
b. No mai vénen⁴

La resposta (6f) se sent també a les comarques del voltant, fins i tot al Camp de Tarragona. La resposta (6h) és emprada en altres parts del domini català.

Des del punt de vista teòric, les dades del parlar dels Ports ens permeten de comprendre i explicar el funcionament dels elements de polaritat en català. La hipòtesi que podem postular és que allò que en aquest parlar és explícit en altres parlars és menys visible, però no per això inexistent. Així, mentre en la parla dels Ports l'inductor negatiu i el quantificador de polaritat han d'entrar en una relació de concordança lèxica especial per tal de actuar conjuntament, en els altres parlars aquest contacte o concordança es produeix al nivell semàntic. Dit d'altra manera: si la sintaxi fa visible en el parlar dels Ports que és la negació la que dona el valor negatiu al quantificador, en els altres parlars aquesta relació és detectable només a través del significat. Per tant, en el parlar dels Ports la sintaxi prepara el camí a la semàntica. Fenòmens com aquest mostren l'interès que la diversitat dialectal presenta tant per al gramàtic descriptiu com per al gramàtic amb objectius més teòrics.

(4) Per influència dels parlars veïns i de la llengua normativa els parlants que empen (6) i (7) també reconeixen com a ben formades construccions com *ningú ho sabia* o *ningú no ho sabia*.

Però la variació no acaba aquí. En estudiar el funcionament dels quantificadors *ningú, res, mai, gota, etc.* en rossellonès ens adonem que aquest parlar ofereix una solució ben diferenciada de la dels altres parlars. Actualment, en rossellonès són frases ben formades les següents:

- (8) a. Jo he vist ningú
b. He menjat res
c. Ella en parla mai

Allò que en els altres parlars no és possible –emprar aquests quantificadors en posició postverbal sense la presència de la negació– és factible en rossellonès. Les dades de (8) mostren que els quantificadors *ningú, mai, etc.* tenen la propietat negativa com una propietat semàntica inherent. No necessiten, per tant, la contribució explícita o implícita de la negació per activar aquest valor semàntic. Si en altres parlars aquests quantificadors són pròxims als de l'anglès *any, anybody, etc.*, els del rossellonès són pròxims a *none* o *nobody*, elements de polaritat negativa ben especificada: *I don't see anybody, no veig ningú* (central, etc.) / *I see nobody, jo veig ningú* (rossellonès).

3. LA CONCORDANÇA EN LES FRASES AMB EL VERB DE MODALITAT DEÒNTICA CALDRE

En aquest apartat es mostrarà la variació que presenta el català en les construccions amb els verbs existencials com *haver-hi* o *caldre* acompanyats de sintagma nominal. Centrarem l'atenció sobretot en el verb deòntic o d'existència de necessitat *caldre* en dos dels dialectes que el mantenen viu: el central (exactament, el parlar de les terres gironines) i el ribagorçà.⁵ Presentaré aquí les dades analitzades a Rigau (1997b), treball que ofereix una proposta explicativa de la variació sintàctica que presenta aquesta classe verbal.

Les construccions amb *caldre* que aquí tractarem són les exemplificades a (9), construccions que segueixen el patró llatí de (10).

- (9) a. Li caldrà fer tres viatges
b. Ens cal molta paciència
- (10) Civi Romano licet esse Gaditanum (Cic. *Balb.* 29)
ciudadà_{dat} romà_{dat} és-permès ser Gadità_{acc}
'Un ciudadà romà pot esdevenir gadità'

(5) En el parlar balear i en alguerès es fa servir *haver de mester* o *ser menester*, respectivament. *Fer falta* és també un dels predicats que cada cop més ocupen el lloc de *caldre*.

Les frases llatines com la de (10) porten un verb que té un significat modal, un objecte –la frase d'infinitiu (*esse Gaditanum*)–, i un argument datiu (*civi Romano*).

A la seva *Sintaxi catalana* de 1923, el gramàtic Anfós Par, seguint el gramàtic castellà Eduardo Benot, considerava les frases com les de (9) com un cas d'“impersonalitat relativa”. El verb d'aquestes frases no és personal. Apareix en tercera persona perquè aquesta és la manera d'expressar morfològicament la manca de la propietat de persona en llengües com el català. N'és la prova la agramaticalitat de les frases d'(11) amb el verb *caldre* en forma personal i amb un pronom en nominatiu.

- (11) a. *Jo no li cale
b. *Vosaltres em calfeu
c. *Ella ja no et cal

Així doncs, el verb *caldre* es comporta com un verb impersonal. Però aquest caràcter impersonal pot quedar suavitzat per la presència d'un argument que expressi la persona implicada o interessada en la situació, és a dir, l'argument que apareix en datiu. Per això, per Anfós Par *caldre* és un verb impersonal relatiu (i no pas un impersonal absolut com *ploure*).

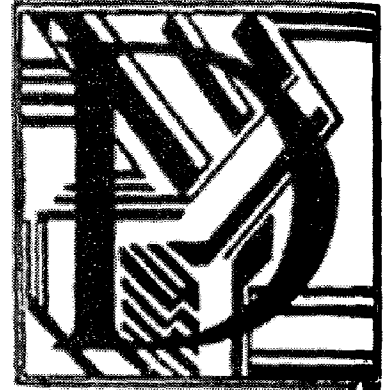
En català medieval hi havia molts altres verbs que podien aparèixer en la forma impersonal i amb un subjecte en datiu. Molts d'aquells verbs o bé han desaparegut o bé ja no presenten el funcionament sintàctic que havien heretat del llatí (Par 1923:147s). Actualment, el català mostra dos tipus de construccions de les que Par anomena impersonals relatives: (i) la construcció representada pel verb *caldre*, en la qual no hi ha lloc per al cas nominatiu, i (ii) la construcció representada pel verb *convenir*, en la qual és possible un element en nominatiu. Observeu les frases de (12).

- (12) a. Li convindrà fer tres viatges
b. Ens convé molta paciència

Aparentment aquestes frases són com les de (9). No obstant això, tal com es mostra a (13), el verb *convenir*, contràriament al verb *caldre*, admet un pronom en nominatiu. El contrast es veu comparant les frases d'(11), que són agramaticals, amb les de (13), que són frases ben formades.

- (13) a. Jo no li convinc
b. Vosaltres em conveníeu

La majoria dels verbs amb un argument en datiu pertanyen a la classe de *convenir*, per exemple, *fer falta*, *constar*, *faltar*, *mancar*, etc. Tots aquests verbs han seguit l'estratègia de convertir l'objecte en un subjecte derivat. Les frases en què apareixen ja no són, per tant, frases impersonals. Es tracta de construccions que han desenvolupat la capacitat d'acceptar un element en nominatiu. Aquesta capacitat és visible quan l'argument no datiu és un sintagma nominal animat, com ara els pronoms *jo* i *vosaltres*

de les frases de (13). Si adoptéssim la terminologia dels gramàtics tradicionals islandesos, podríem referir-nos a aquesta tendència dels subjectes datius medievals a esdevenir subjectes nominatius amb el terme 'mal del nominatiu' (o substitució per nominatiu).⁶

Actualment són molt pocs els verb de la classe de *caldre*. Són els verbs *urgir*, *pertocar*, *tocar* quan significa 'ésser el torn d'algú per fer quelcom' o 'tenir obligació', etc.⁷ Vegeu-ho a (14).

- (14) a. Em toca anar a València
b. Demà ens tocarà gimnàstica

De fet, l'ús del verb *caldre* està reculant en molts dels dialectes del català. En alguns, com ara en els parlars de les Balears, ja ha desaparegut del tot.⁸ No obstant això, en aquells dialectes en què *caldre* gaudia fins fa poc de bona salut, ara ja comença a presentar símptomes del 'mal del nominatiu'. Així doncs, alguns parlants fan concordar el verb *caldre* amb el pronom personal de segona persona del singular, com es veu a (15a), tot i que altres formes personals no semblen encara possibles, com hem vist a (11). El cert és que el parlants prefereixen fer servir altres verbs quan a la frase hi ha un pronom en nominatiu, tal com es mostra a (15b), on *fer falta* té el mateix significat que *caldre*, és a dir, 'ser necessari'.

- (15) a. ? Tu ja no li cals
b. Tu ja no li fas falta

A partir d'ara ens centrarem en les construccions impersonals amb el verb *caldre*, en la seva relació amb les construccions existencials i en el funcionament que presenta específicament en el ribagorçà i en el nord del català central. Concretament, analitzarem les frases com les de (16), on l'objecte verbal és un sintagma nominal o una frase infinitiva.

- (16) a. Ens cal (el teu) ajut
b. Cal agafar l'autobús, per anar a la catedral

Deixem de banda, doncs, les frases on *caldre* apareix amb una subordinada finita i sense pronom de datiu: *no cal que hi vagis*, perquè no presenta diferències estructurals d'un parlar a l'altre. A les frases de (16), el pronom de datiu pot ser explícit, com (16a), o implícit, com a (16b). Quan és implícit, la frase rep una interpretació indeterminada o genèrica: a (16b) s'entén que hom ha d'agafar l'autobús, per anar a la catedral. En aquestes frases, *caldre* expressa l'existència d'una necessitat. L'objecte verbal expressa allò que és necessari (*el teu ajut/agafar l'autobús*), en canvi l'element datiu designa el participant implicat en l'estat de necessitat. Procurarem mostrar que el funcionament

(6) Els estudiosos de l'islandès parlen del 'mal del datiu', perquè en aquesta llengua és precisament el datiu el cas que s'imposa.

(7) Aquest verb no s'ha de confondre amb el verb *tocar* dels exemples d'(i):

(i) a. Jo toco el sostre
b. Ell toca el piano

(8) En alguns parlar només existeix la foma negativa *no cal*. En altres *caldre* apareix només amb subordinades de subjuntiu: *com que ja hi era, no ha calgut que l'esperéssim*.

d'aquest verb deòntic segueix el patró general dels verbs existencials. Dit en altres termes, el funcionament del verb *caldre* no és un cas aïllat, sinó un exemple més d'un fenomen prou freqüent en les llengües romàniques.

En ribagorçà, el sintagma nominal que acompanya el verb *caldre* es comporta clarament com un objecte directe, ja que a més d'admetre de ser pronominalitzat pel clíctic partitiu *en*—com a (17a)— i d'aparèixer sense determinant—com a (17b)—, presenta també el funcionament d'un complement acusatiu. Vegeu-ho a (18).

- (17) a. Mos en caldrà
b. Mos caldrà paciència
- (18) a. No mos caleva aquests llibres
b. Ja te'l caleva, aquest cafè
c. Sí que m'ho cal, això
d. Ja ho hi cal, això, a casa teva

La frase (18a) mostra que en ribagorçà no hi ha concordança entre el verb *caleva* i el sintagma nominal *aquests llibres*. A (18b) l'objecte de *caleva* és un pronom d'acusatiu, com també a (18c) i (18d), on veiem que en aquest parlar el clíctic acusatiu neutre *ho* pot combinar-se amb *hi*. Totes aquestes frases serien igualment ben formades si el pronom de datiu fos el líptic. Aleshores la frase rebria una interpretació indeterminada o genèrica.

En ribagorçà, quan l'objecte directe d'un verb és un sintagma nominal referent a éssers humans apareix precedit per la preposició *a*. Doncs, bé, aquesta preposició també apareix abans de l'objecte de *caldre* quan és un sintagma nominal amb el tret humà, tal com es mostra a (19a) i a (19b). El sintagma nominal pot ser representat també per un clíctic acusatiu, com a (19c). Queda clar, doncs, que *ta germana* o *Maria* són objecte directe del verb.

- (19) a. Mi caldrà a ta germana
b. Mi caldrà a Maria
c. Me la caldrà (, a ta germana)

En el parlar central del nord, el comportament del sintagma nominal objecte del verb *caldre* és força diferent. Cap pronom d'acusatiu no pot substituir-lo, com es veu a (20). La frase (20a) no pot ser parafrasejada per (20b), frase que conté un pronom clíctic acusatiu. Ni (20c) no pot ser parafrasejada en català central per (20d).

- (20) a. Ens cal aquest llibre
b. *Ens el cal
c. Li calia el teu ajut
d. *L'hi calia (a ell, el teu ajut)

Quan l'objecte és un sintagma nominal amb el tret humà, com ara *la Maria* a (21a), ni la preposició *a* ni un pronom d'acusatiu no podran aparèixer a la frase, tal com es mostra a (21b) i (21c).

- (21) a. Us cal la Maria
 b. *Us cal a la Maria
 c. *Us la cal (, la Maria)

D'altra banda, en el parlar central del nord, el sintagma nominal reclamat per *caldre* concorda necessàriament amb el verb, com es pot veure a (22).

- (22) a. Em calen els teus llibres
 b. *Em cal els teus llibres
 c. Et caldran els seus consells
 d. *Et caldrà els seus consells

Ara bé, tot i que la concordança és obligatòria entre el verb *caldre* i el sintagma nominal en el parlar central, no pot aparèixer en aquesta construcció cap pronom nominatiu, ni tan sols en la forma el-líptica.⁹ Vegeu-ho a (23).

- (23) a. *Et calem nosaltres
 b. *Nosaltres et calem
 c. * Et calem
 d. *No li calien elles
 e. *Elles no li calien

(9) La frase (i) és gramatical. No obstant això, es pot demostrar que el pronom nominatiu es relaciona amb la posició de subjecte d'una frase subordinada finita, tal com es fa patent en el diàleg de (ii). *Ella* és en una posició d'element dislocat a l'esquerra.

(i) Ella no cal
 (ii) a. - Cal que vinguin en Pere i la Maria?

b. - Ella no cal (= ella no cal que *pro* vingui)

Semblantment, (iii) és gramatical si i només si *ella* es relaciona amb la posició de subjecte de la subordinada complement de *probable* sobreentesa pel context discursiu.

(iii) Ella és probable (= ella és probable que vingui)

Podem deduir de la impossibilitat de tenir un pronom nominatiu concordant amb el verb *caldre* que el cas nominatiu no es pot legitimar en les construccions del parlar central que portin aquest verb. Allò que proposem a Rigau (1997b) és que el sintagma nominal *els teus llibres* o *els seus consells* de les frases ben formades de (22) no és un element en nominatiu, sinó un objecte directe que va en acusatiu tot i concordar amb el verb. Fixeu-vos que la concordança és només en nombre i no pas en persona, ja que es tracta de frases impersonals. A Rigau (1997b) s'intenta demostrar que les frases del parlar central amb el verb *caldre* són tan impersonals com les del ribagorçà que hem vist a (18) i (19), frases impersonals amb un datiu i un sintagma nominal en acusatiu.

Observeu que la concordança en nombre també és obligatòria en el parlar central quan l'objecte de *caldre* va en cas partitiu. En canvi, en ribagorçà no s'hi veu cap concordança. Compareu les frases de (24) amb les de (25) i veureu que allò que és gramatical en el parlar central és agramatical en ribagorçà, i viceversa.

- (24) a. No em calen consells (central)
 b. *No em cal consells

- c. No me'n calen (, de consells)
 d. *No me'n cal (, de consells)
- (25) a. *No mi calen consells (ribagorçà)
 b. No mi cal consells
 c. *No me'n calen (, de consells)
 d. No me'n cal (, de consells)

La pregunta que ens hem de fer ara és la següent: Si el sintagma nominal en les frases del parlar central com la de (21a) no és un subjecte derivat, sinó més aviat un objecte en acusatiu, per què no pot ser representat per un pronom acusatiu? La resposta pot ser que, pel que fa a les frases impersonals, els dialectes catalans segueixen dues estratègies diferents. Una és la del ribagorçà, que segueix l'estratègia dels dialectes occitans i del francès, on el verb no concorda amb el sintagma nominal; en francès, a més, la frase porta un pronom expletiu, un pronom sense contingut semàntic (*il*). Vegeu-ho a (26).

- (26) a. Il nous faut ces chaises (francès)
expl ens cal aquestes cadires
 b. Il nous les faut
expl ens les cal
 c. Ôc que mos cau aquestes cagires (aranès)
 d. Ôc que mos les cau
 e. Sí que mos cal aquestes cadires (ribagorçà)
 f. Sí que mos les cal

En contrast amb el ribagorçà, el català central segueix una altra estratègia a l'hora de construir frases impersonals. Segueix l'estratègia del castellà i de l'italià estàndard. En el parlar central, com en castellà o italià, quan una frase impersonal conté un sintagma nominal, és a dir, un element capaç d'expressar concordança en nombre, aleshores aquest element ha de concordar amb el verb.

A (27) i (28) podem veure que el funcionament de *caldre* no resulta un cas aïllat, sinó un exemple més d'un fenomen normal en català i a les llengües romàniques (vegeu Solà 1973, cap. v). En tots els casos en què en ribagorçà hi ha manca de concordança, en el parlar central el verb concorda amb l'argument intern.

- (27) a. Hi havia estudiants (ribagorçà)
 b. Hi havia els estudiants
 c. (Mos) ha fet uns dies molt clars
 d. (En aquesta coral) hi canta nens
 e. (A la universitat) vos arriba moltes cartes
- (28) a. Hi havien estudiants (central)
 b. Hi havien els estudiants
 c. (Ens) han fet uns dies molt clars

- d. (En aquesta coral) hi canten nens
e. (A la universitat) us arriben moltes cartes

Les frases (27a) i (27b) són frases existencials amb el verb *haver-hi*.¹⁰ A (27c) el verb *fer* ha perdut el seu significat agentiu i actua com un verb de suport en una frase que descriu condicions atmosfèriques. La frase (27d) és un cas d'inversió locativa. El verb *cantar* perd el seu valor agentiu i esdevé un verb estatiu que expressa la propietat d'un lloc o d'una entitat: la coral. La frase significa que la coral té la propietat d'estar formada per nens, que hi ha nens que canten a la coral. El verb de (27e) és el verb inacusatiu *arribar*. La frase és impersonal i pren també un significat estatiu. Expressa una propietat de la universitat: ser un lloc on arriben moltes cartes.

Les frases de (28) són tan impersonals com les de (27). L'única diferència és que el sintagma nominal objecte mostra concordança en nombre amb el verb. Les frases de (27) i (28), com les frases amb *caldre*, ens mostren les diferents estratègies que segueixen aquests dos dialectes del català. En el parlar central, sempre que hi hagi a la frase impersonal un sintagma nominal objecte, el verb hi concordarà en nombre. En canvi, en ribagorçà, si la frase és impersonal estarà mancada no només de concordança de persona sinó també de concordança en nombre.

Tot seguit comentarem el funcionament de les frases amb *caldre* quan l'objecte és una frase d'infinitiu, com a (29).

- (29) a. Us cal ser puntuals (central)
b. Vos cal ser puntuals (ribagorçà)
c. Cal ser puntual (central; ribagorçà)

Les diferències dialectals sorgeixen quan apareix un clíctic a la frase subordinada d'infinitiu. Mentre el parlar central no mostra el que s'anomena 'efectes de reestructuració',¹¹ el ribagorçà sí que en presenta. Compareu les frases de (30) i (31). A (30) els objectes clítics del verb subordinat es queden a la frase d'infinitiu, en canvi a (31) es traslladen obligatòriament a la frase principal. A (31) es produeix, doncs, l'efecte de reestructuració oracional. El verb *caldre* actua aquí com els verbs auxiliars, que permeten que els objectes clítics del verb en forma no finita apareguin davant del complex verbal (*la vaig veure; no l'he vist*).

(10) Per a un estudi detallat del funcionament dels verbs existencials o locatius *haver-hi* i *ser* en els parlars catalans, vegeu Rigau (1997a).

(11) Sobre les característiques d'aquest fenomen en català, vegeu Hernanz-Rigau (1984) i Picallo (1990).

- (30) a. Ens caldrà fer-lo (, aquest viatge) (central)
b. Et caldria veure-la (, aquesta pel·lícula)
c. No us calia insistir-hi tant
- (31) a. Mos el caldrà fer (, aquest viatge) (ribagorçà)
b. Te la caldria veure (, aquesta pel·lícula)
c. No vos hi caleva insistir tant

Les frases de (32) mostren que els efectes de reestructuració que presenta el ribagorçà són també visibles en rossellonès, en occità i en el català medieval (vegeu Coromines 1980).

- (32) a. La caldrà vestir (rossellonès)
 b. Mo-lo calerà hèr (, aquest viatge) (aranès)
 c. No el cal dues vegades punir (Llull, *Blanq.* II, 68.14)

El fenomen de l'elevació de clíctic cap a la principal és cada cop més usual en català. Avui dia és normal sentir a la majoria dels parlars catalans frases com les de (33), on el verb *aconseguir* o *procurar* són tractats com els verbs *voler* o *saber*, verbs que permeten l'elevació del clíctic complement del verb en infinitiu, com es mostra a (34). Curiosament, però, només en nord-occidental es dona l'elevació de clíctic amb el verb *caldre*.

- (33) a. Ho va aconseguir fer
 b. Hi procuraré anar aviat

- (34) a. Hi vol anar
 b. Ho sap fer

Ara bé, en algunes construccions del ribagorçà el clíctic complement del verb en infinitiu roman obligatòriament a la subordinada. Una seqüència com (35a) no és possible en ribagorçà. En lloc seu s'emprarà la frase (35b), la frase subordinada de la qual és finita. Aquest fet ens mostra que la negació pot bloquejar els efectes de reestructuració en aquest parlar.¹²

- (35) a. *Mos el caldrà no fer (, aquest viatge) (ribagorçà)
 b. Caldrà que no el fem (, aquest viatge)

Un altre cas en què el clíctic roman a la subordinada d'infinitiu és el de les frases subordinades amb un verb reflexiu o pronominal, com *rentar-se*, *preocupar-se*, *adormir-se*, etc., en tercera persona.

- (36) a. No li caldrà rentar-si (ribagorçà)
 b. *No li si caldrà rentar
 c. No cal preocupar-si
 d. *No si cal preocupar
 e. No els cal rentar-si

Com en català central, el pronom reflexiu o anafòric *si* de (36a) i (36b) apareix a la frase subordinada. En aquests casos, doncs, no es produeix elevació de clíctic. Ara bé, la situació canvia quan el pronom reflexiu o anafòric de la subordinada és de primera

(12) Contràriament a l'element de negació, l'auxiliar aspectual *haver* no bloqueja l'elevació dels clítics cap la principal en ribagorçà. La frase *no mos ho caleva haver estudiat* és ben formada.

o de segona persona. Aleshores, el pronom que apareix a les frases del català central no es fa explícit en ribagorçà. Vegeu-ho a (37).

- (37)
- a. No em cal rentar-me (central)
  - b. No et cal rentar-te
  - c. No ens cal rentar-nos
  - d. No us cal rentar-vos
  - e. No mi cal rentar (ribagorçà)
  - f. No ti cal rentar
  - g. No mos cal rentar
  - h. No vos cal rentar

En català central el reflexiu ha de ser present sigui quina sigui la persona gramatical. Altrament, el verb perd el seu valor reflexiu: *no em cal rentar* és una frase sinònima a *no cal que renti*.

Les dades estudiades en aquest apartat mostren fins a quin punt poden divergir en el seu funcionament sintàctic els verbs d'una llengua.

4. ALTRES PUNTS DE SINTAXI CATALANA QUE MOSTREN VARIACIÓ DIALECTAL

En aquest apartat presentarem molt breument dos altres aspectes de la variació sintàctica del català que caldria estudiar detalladament: la interrogació total i parcial i els auxiliars aspectuals.

4. 1. Un punt molt interessant és el de la construcció de les frases interrogatives totals. Poques construccions mostren tanta riquesa dialectal en català. Vegem-ne alguns exemples a (38).

- (38)
- a. ¿Que tens gana?
  - b. ¿Tens gana?
  - c. ¿No tens pas gana?
  - d. ¿Oi que tens gana?
  - e. ¿No que tens gana?
  - f. ¿Eh que tens gana?
  - g. ¿(Vi)tat que tens gana?
  - h. Tens gana, ¿oi?
  - i. Tens gana, ¿no?
  - j. Tens gana, ¿eh?
  - k. Tens gana, (vi)tat?

La frase (38a) és emprada pels parlants balears, així com els del central, entre altres, per a buscar informació. Es tracta d'una pregunta que no pressuposa cap coneixement previ del fet sobre el que es pregunta. Ara bé, l'entonació que acompanyarà la frase serà diferent si el parlant és de Maó o de Manresa. Al parlar de Girona, però, (38a) no és una pregunta neutra. La presència de la conjunció *que* encapçalant la frase indica que algun fet ha sorprès el parlant, el qual mostra així que les seves expectatives eren unes altres, per exemple, que l'interlocutor demà no vindria. Evidentment, l'entonació serà diferent a la dels parlants abans esmentats. Al parlar de Girona, la via normal per fer preguntes que no expressin que existia una determinada expectativa en l'emissor és l'exemplificada a (38b). És l'entonació la que indica que la frase és interrogativa. La frase (38c) és només pròpia dels parlars que tenen l'element de negació *no-pas*. La pregunta no esdevé negativa, sinó que dóna a entendre que si la resposta és afirmativa se'n desprendreà una conseqüència, conseqüència que es pot fer explícita en el discurs o en la conversa: *¿no tens pas gana?...perquè, si vols podríem anar a dinar*. Les frases de (38d) a (38k) són preguntes que busquen confirmació. És interessant de comprovar que els dialectes catalans se serveixen de diferents elements de modalitat i de diferents patrons entonatius per construir les preguntes. Si (38d) i (38h) són pròpies de determinats parlars del català central, (38e) i (38i) pertanyen al parlar del Camp de Tarragona i comarques veïnes, mentre que (38f) i (38j) són les emprades, per exemple, pels parlants de les terres gironines, però també en altres zones, com ara el País Valencià. No obstant això, al Baix Ebre, al Montsià i a les terres valencianes, com ara, a la Ribera Alta són més comunes les preguntes amb *tat*, *vitat* o *veritat*, com les de (38g) i (38k). A les comarques del nord de Girona la gent gran de les zones rurals també utilitza encara l'element *fa* en les frases interrogatives de confirmació, com a (39a) i (39b).

- (39) a. Fa que vau anar al Salt Dalmau ahir?
b. Vau anar al Salt Dalmau ahir, fa?¹³

Un altre tipus d'interrogativa de confirmació ben viu a Mallorca és l'exemplificat a (40a) i (40b). Aquesta construcció només és possible amb els elements *a que* a l'inici de la frase. Com assenyala J. Rosselló (1997: 320s), d'on són extrets els exemples de (40), aquesta mena de preguntes presenta una prosòdia peculiar.

- (40) a. A que na Xesca ja no se presenta?
b. A que el farà en Pere?

Però la diversitat no queda limitada a la interrogació total, també en la interrogatives parcials hi trobem variació sintàctica, a part de la variació entonacional. Les construccions clivellades de (41), pròpies del català balear, no són utilitzades en altres parlars.

(13) Tant en aquest cas com en els de (37g)-(37i), és possible afegir-hi el pronom de segona persona singular o bé un vocatiu: ... *¿fa, tu?*; ... *¿oi, Maria?*, etc. Les estratègies per aconseguir confirmació són molt variades. A (39b) *fa?* podria ser substituït per *és o no és?*.

- (41) a. ¿Què és que vols pels Reis?
 b. ¿Qui és que cerques?
 c. ¿A qui és que tens mania?
 d. ¿A qui és que ho hem de demanar?
 e. ¿De qui és que parlaven?

Els elements interrogatius de (41) fan la funció d'objecte directe, indirecte o de complement de règim. Si la funció gramatical de l'interrogatiu és la de subjecte o d'adjunt de temps o causa, aleshores l'ús de la construcció clivellada esdevé més general en el domini català. Vegem-ho a (42).

- (42) a. ¿Qui és que hi anirà?
 b. ¿Quan és que hi hem d'anar, a Ferreries?
 c. ¿Com és que no m'ho vas dir?

Observeu que *com* de la frase (42c) és un adverbial causal i no pas de manera. Hi ha, doncs, una diferència clara entre *¿com tens la feina?*, on *com* és complement de manera, i *¿com és que tens la feina?* o *¿com pot ser que tinguis la feina?*, on *com* té un significat causal. Ara bé, si l'element causal és *per què* i no pas *com*, l'estructura clivellada ja no és possible a la majoria dels parlars, tot i que ho és en mallorquí. Així, són agramaticals en català central les construccions com ara **¿per què és que plou?*, **¿per què és que tens la feina?*, mentre que una frase com *¿per què és que na Maria no la convidava mai?* és perfectament gramatical en mallorquí (vegeu Rosselló 1997).

4.2. Els verbs auxiliars aspectius *haver* i *ser* (o *ésser*) constitueixen un altre punt interessant de variació. El parlar balear ha anat perdent l'ús del verb auxiliar *ser* en els contextos descrits per Mn. Alcover (1902-1903: 468s), reproduïts a (43). No obstant això, aquest verb és usat encara en alguns parlars, com ara el rossellonès i l'alguerès.

(43) Duen aquest auxiliar els temps compostos de tots els reflexius propiament dits:
 v. gr. *s'es mort el Papa; s'es rompuda la corda; ells dos se son barallats; ells ja s'eren vists; si ells se fossen entesos, estarien bé...*

Duen l'auxiliar *esser* alguns verbs intransitius que denoten certa passivitat o falta d'acció pròpia, com *nàixer, morir, esser, romandre, quedar, caure* y llavó els qui denoten moviment local, y son : *anar, venir; entrar, sortir, eixir; partir, arribar; pujar, devallar; muntar, debaixar, passar*: v. gr. *som vengut; era arribada; son entrats; foren sortits; ja varen esser partides elles, dues...* Tots els altres verbs duen l'auxiliar *haver*.

No obstant això, l'alguerès, en contextos on correspondria l'ús d'*ésser* --d'acord amb (43)-- empra *haver* si es compleixen determinades condicions, com ara, que el verb sigui ergatiu o inacusatiu (*venir, anar, entrar, morir, etc.*),¹⁴ que el mode oracional sigui indicatiu, que el locatiu que els verbs reclamen sigui pronominal (*hi*) i que el sintagma

(14) Sobre els verbs ergatius o inacusatius del català, vegeu Gràcia (1989).

nominal que l'acompanya sigui indeterminat. Així, hi trobem frases com *hi ha vingut dos hòmens* o *n'hi ha tornat dos* enfront de *lo pare és vingut* o *hi són tornades elles*. Si el mode oracional és indicatiu el verb és *ésser*: *si hi fossin tornades elles...* (vegeu Pais 1970).

Ara bé, a Catalunya es conserva encara en algunes zones del nord l'ús del verb *ser* com a auxiliar aspectual. Aquest és el cas dels parlars rurals del Pla de l'Estany, la Garrotxa, i comarques veïnes on aquest auxiliar és emprat amb tot tipus de verbs, encara que només en determinades persones i en un determinat temps. Així, tal com es mostra a (44), el verb *ser* és sensible només a la primera i segona persones del singular del present d'indicatiu, que, combinat amb el participi passat, forma el pretèrit indefinit.

- (44) a. Ho sóc vist jo
 b. Ets set tu?¹⁵
 c. Sóc arribat tard
 d. *Ho som vist nosaltres
 e. *Eres arribat tard
 f. *No es pensa que ho sigui vist jo

També en ribagorçà és viu encara l'auxiliar *ser*, verb que en aquest parlar no fa distinció de verb ni de persona, però sí de temps. La forma de passat imperfecte que, juntament amb el participi passat, constitueix el pretèrit plusquamperfecte d'indicatiu es construeix amb *ser* i no pas amb *haver*. Com a (44), el participi passat no mostra concordança amb el subjecte.

- (45) a. Era vingut de pressa per no fer tard
 b. Tu ja te n'eres adonat
 c. Ell l'era mirat
 d. Naltres ja ho érom vist
 e. Valtres vos érou escunçat amb Enric
 f. Elles eren anat a comprar

A (46) es pot observar fins a quin punt el verb *ser* és sensible al temps passat imperfecte: l'imperfecte del modal d'obligació o deòntic *haver de* és forma amb el passat imperfecte de *ser*.

- (46) a. Tu eres de vindre més aviat per preparar-ho tot
 b. Elles s'eren d'escunçar-se a la porta

5. Probablement aquest és un moment oportú per posar en evidència un fet. La dialectologia catalana compta amb un repertori bibliogràfic força extens, però, per desgràcia, no disposem de monografies ni d'atles que situïn els estudis sobre la variació sintàctica al nivell dels estudis sobre la variació dialectal fonètica, lèxica o morfolò-

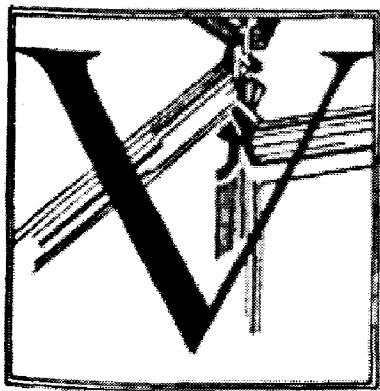
(15) Al Pla de l'Estany, com també a la Garrotxa, és molt general l'ús de la forma [áts] per a l'auxiliar aspectual de segona persona del singular.

gica. El cert és que sabem ben poca cosa sobre la variació sintàctica del català. D'altra banda, tot i el perill de ser acusats de pessimistes, som del parer que cal afanyar-se a enregistrar els testimonis dels diferents parlars. La rapidesa amb què es produeix la pèrdua de la diversitat lingüística i dialectal en tot el món és un fenomen relativament recent (vegeu Bobaljik & Pensalfini 1996:1-24). La ràdio, la televisió, l'estandardització i el des poblament de les zones rurals són factors que provoquen l'homogeneïtzació lingüística. Alguns d'aquests factors són ben positius en altres aspectes de la vida social i no en podem pas prescindir, si bé hem de procurar que no s'empobreixi la riquesa expressiva del català. Però, per això, cal primer conèixer-la bé. Només llavors, des de l'escola, des de la universitat i des dels mitjans de comunicació podrem ajudar els parlants a adonar-se de la dignitat dels dialectes, per dir-ho amb les paraules de Joan Veny (1985: 21).

Per començar a posar fil a l'agulla en el punt que aquí ens pertoca, la diversitat sintàctica, presentarem una proposta: la creació d'un atlas sintàctic que prengui per model l'*Atlante sintattico dell'Italia Settentrionale* que, sota la direcció de Paola Benincà, porta a terme el Centro di Studio per la Dialettologia Italiana de la Universitat de Pàdua. Un projecte així reclama molts estudis monogràfics, molts bons informants i molts bons enquestadors. No pot ser de cap manera una tasca individual. Això, però, no ens ha de suposar cap entrebanc. Actualment els Països Catalans disposen d'un estof d'estudiosos prou nombros i qualificat com per poder posar en marxa un projecte com aquest. En són mostra projectes com la *Gramàtica del català contemporani*, coordinada per Joan Solà, gramàtica que compta, només en l'apartat de sintaxi, amb la col·laboració d'una trentena d'experts. Un cop finalitzada aquesta obra, ja a les portes del nou segle, haurà arribat l'hora de posar-se a treballar en un atlas sintàctic que podrà recollir les aportacions dialectals dels projectes esmentats. Un atlas que no ha de ser entès com un museu que conserva peces d'un tresor perdut sinó com un mirall que reflecteix la riquesa sintàctica del català. La paraula és nostra i l'oportunitat (i la responsabilitat) també. Si els sintactistes que estudiem el català no fem el primer pas, ¿qui el farà?

Les mostres lingüístiques que aquí hem aportat són mostres aïllades, mostres que caldrà revisar, però prou engrescadores com per fer-nos veure l'interès que aquest camp de recerca presenta per a la lingüística descriptiva, per a la lingüística històrica i per a la lingüística teòrica. Si ara fóssim capaços d'afegir-hi noves dades, l'interès augmentaria. Tornem només per un moment al verb *caldre*. Les mostres del nord-occidental que hem analitzat pertanyen al ribagorçà. Però, si considerem el comportament d'aquest verb al parlar urbà de la Plana de Lleida i anem baixant cap a l'Ebre, constatarem que els parlants tendeixen cada cop més a fer la concordança entre el verb i el sintagma nominal i que, contràriament al ribagorçà, no admeten la pronominalització d'aquest darrer a través d'un pronom acusatiu: *hi calen les vostres signatures; no mos calien aquests llibres; *les hi calen; *no mos els calien*. Tot i això, si el verb s'acom-

panya d'una frase d'infinitiu els clítics del verb subordinat cliticitzen en el verb principal, contràriament al parlar central: *ho cal fer enguany*. Ara bé, a mesura que ens desplaçem cap a les terres del Baix Ebre i del País Valencià, el verb *caldre* és substituït per *fer falta*, predicat que concorda amb el sintagma nominal (*no mos feien falta los teus llibres*). I en les construccions amb frase d'infinitiu el verb modal *haver-hi que* ocupa cada cop més el lloc de *caldre* (*hi ha que fer-ho*). D'altra banda, si sense moure'ns del parlar central, baixem des de les terres gironines cap a Barcelona, comprovarem que l'ús de *caldre* és més restringit. No és usual en aquesta zona que aquest verb aparegui amb un sintagma nominal definit o nom propi (*li cal la seva mare*). Aquest fenomen es coneix com l'«efecte de definitud» i es dona en altres contextos, com ara amb el verb existencial *haber* en castellà (*hay una chica/*hay la chica*) o *haver-hi* en valencià (*hi ha un xiquet/*hi ha Josep*). Els parlants de l'àrea de Barcelona prefereixen emprar *caldre* amb un sintagma nominal indefinit (*li cal un bon marit/hi cal més sal*). De fet, però, també al parlar central *fer falta* desplaça ràpidament el verb *caldre*.

Les tesselles d'aquest gran mosaic només se'ns faran visibles i interpretables després de molts estudis monogràfics que recullin, comprovin i ofereixin una explicació de les dades. Però valdrà la pena intentar-ho. Al cap i a la fi, l'estudi del grau de diversitat que poden presentar les diferents llengües i els seus parlars és el camí per avançar en el coneixement de la facultat humana del llenguatge.

GEMMA RIGAU

Universitat Autònoma de Barcelona

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ALCOVER, A. M. (1902-1903) «Questions de llengua i literatura catalana», *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana I*, Barcelona, pp. 209-556.
- BENOT, E. (1910) *Arte de hablar. Gramática filosófica de la lengua castellana*, edició facsímil, Barcelona, Anthropos, 1991.
- BOBALIJK, J. D. & PENSALFINI, R. (1996) (eds.) *Language Endangerment and the Maintenance of Linguistic Diversity. MIT Working Papers in Linguistics*, vol. 28, Cambridge Mass.
- COROMINES, J. (1980) *Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana*, Barcelona, Curial.

- HALE, K. (1995) «Have and Be: Linguistic Diversity in the Expression of Simple Relations», ms. Cambridge, MIT.
- HALE, K. (1997) «Some observations on the contributions of local languages to linguistic science». *Lingua* 100, pp. 71-89.
- HERNANZ, M.L.- G. RIGAU (1984) «Auxiliaritat i reestructuració», *Els Marges* 31, pp. 29-50.
- GRÀCIA, L. (1989), *Els verbs ergatius en català*, Ciutatella, Institut Menorquí d'Estudis.
- MASCARÓ, J. (1985) *Morfologia*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana.
- PICALLO, M. C. (1990) «Modal Verbs in Catalan», *Natural Languages and Linguistic Theory* 8, pp. 285-312.
- PAIS, J. (1970) *Gramàtica algueresa*, A cura de P. Scanu, volum 1, Barcelona, Biblioteca algueresa.
- PAR, A. (1923) *Sintaxi catalana segons los escrits en prosa de Bernat Metge*, Halle, Verlag von Max Niemeyer.
- RIGAU, G. (1997a). «Sintaxi i variació dialectal. Les construccions locatives», dins M. R. LLORET *et alii* (ed.), *Anàlisi de la variació lingüística*, Barcelona, PPU-Departament de Filologia Catalana, Universitat de Barcelona.
- (1997b) «Del lèxic a la sintaxi: estructura i funcionament del verb *caldre*», dins *Lèxic, corpus i diccionaris. Cicle de conferències 1996-97*, Barcelona, IULA, Universitat Pompeu Fabra.
- ROSSELLÓ, J. (1997) «Arguments nuls i perifèria de la frase a les gramàtiques infantils i adultes», *Llengua & Literatura* 8, pp. 307-341.
- ROSSICH, A. (1996) «Un tipus de frase negativa del nord-est català», *Els Marges* 56, pp. 109-115.
- SALVADOR, G. (1987) *Lengua española y lenguas de España*, Barcelona, Ariel.
- SOLÀ, J. (1973) *Estudis de sintaxi catalana / 2*, Barcelona, Edicions 62.
- VENY, J. (1985) *Introducció a la dialectologia catalana*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana.
- ZANUTTINI, R. (1991) *Syntactic properties of sentential negation. A comparative study of Romance languages*, Tesi doctoral, Universitat de Pennsylvania.